№ 247 ՈՒՐԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 7 — 1908 — ՈՒՐԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 7 № 247

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ԽՕԼԵՐԱՅՈՎ

և այլ տարափոխիկ հիւանդութիւններով անկարելի է վարակվել՝ եթէ գործ է ածվում մաքուր ջուր: Առաջարկում ենք հենց այժմ ձեռք բերել ջուր մաքրելու համար ջրազտիչ ապարատ „Հիդրիօլ" անունով:

Նրա գործածելու ձևը շատ հասարակ է: Զտիչ մասը հեշտութեամբ ամրացվում է ամեն մի ծորակի (кранъ) վրա, օրինակ՝ ջրմուղու, հեղ-տաեռի և ուրիշ տարրկաների: Ամենակեղտոտ ջուրը համարեա թէ վայրկենապէս փոխարկվում է պարզ-բիւրեղեայ ջրի և մաքրվում է բակտերիաներից: Կարճ ժամանակի ընթացքում «ՀԻԴՐԻՕԼ» ապարատը տարածվել է տասնեակ հազարներով, որը ապացոյց է նրա գործնականութեան: Ամեն մի ապարատի հետ ուղարկվում են անհրաժեշտ մասերի պաշար և ձեռնարկ: Զտիչ «ՀԻԴՐԻՕԼԻ» գինը միայն—2 ր. 50 կ.: Ճանապարհածախքը ապարողի հաշւին.—Եւրոպակ. Ռուսաստան—50 կ., Ասիական—75 կ.:

Պատուէրները հասցէագրել՝ Единственному представителю для всей Россіи Торговому Дому Александръ Гольдеръ и К-о. МОСКВА, Садовая-Спасская, д. Петрова.

(Հ. ու. կ.) ա. 15—13

ՀՐԱՒԷՐ

Առաջիկայ կիրակի, նոյեմբերի 9-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցում նշանակված է ծխականների վերջնական ընդհանուր ժողով, որ կը կայանայ քանի ծխականներ և ներկայ լինեն. ժողովի պարապմունքի առարկաները լինելու են՝ 1) քննութիւն հաշւի ծխական հոգաբարձութեան Գայիանեան դպրոցի 1907 և 1908 տարվայ համար. 2) քննութիւն նախահաշւի 1908 և 1909 թ. համար. 3) ընտրութիւն չորս հոգաբարձուների և 4) ղեկուցումն վերատուգող յանձնաժողովի:

Սիմէօն աւագ-քահ. Զմշկեան
Երէցփոխ՝ Բ. Տէր-Յակոբեանց
(ու. կ.) (առ.) 2—1

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԵԱՆ ՇԵՄՔԻՆ

II

Անդրկովկասը և նրա սահմանակից Թիւրքահայաստանը մինչև այժմ բոլորովին բաժանված և անջատված էին միմեանցից:

Երկու երկրների մէջ չը կային ոչ առևտրական սերտ յարաբերութիւններ և ոչ հաղորդակցութեան դիւրութիւններ: Եւ մեր երկրի բնակչի համար աւելի հեշտ և յարմար էր յարաբերութիւններ պահպանել հազարաւոր մղոն հեռաւորութեան վրա գտնվող Վիէննայի և Պարիզի հետ, քան թէ մի քանի հարիւր վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող Էրզրումի և Վանի հետ:

Քաղաքական սահմանները դարձել էին անջրպետներ երկու սահմանակից երկրների միջև նաև արդիւնաբերական-առևտրական գործերի համար:

Այժմ հանգամանքները փոխվել են:

Սահմանը բացված է ազատ երթևեկութեան և առևտրական յարաբերութիւնների համար: Թէ աշխատող դասակարգը և թէ առևտրական ձեռնարկութիւնների տէր անձեր կարող են սահմանագծի այս ու այն կողմերում կազմակերպել արդիւնագործական աշխատանք և կապել երկրի առևտուրը մերձաւոր և հեռաւոր շուկաների հետ:

Այդ նոր դրութիւնը պահանջում է նախաձեռնող և ձեռներէց գործունէութիւն բոլոր այն անձերի կողմից, որոնք հնարաւորութիւն ունեն արդիւնարար լինել թէ իրանց մտաւոր ու տեխնիկական պատրաստութեամբ և թէ նիւթական միջոցներով:

Չը պէտք է մոռանալ, որ հաղորդակցութեան ամեն մի բարելաւում, յարաբերութիւնների ամեն մի ընդարձակ զարգացում էական դեր է կատարում առևտրի ծաղկման ու բարգաւաճման գործում, իսկ եթէ երկրի կուլտուրական տարրերը ընդունակ են ծառայեցնելու առևտուրը տեղական արդիւնագործութեան օգտին, այն ժամանակ նրանք ստեղծում են աշխատանքի աղբիւրներ բուն երկրի մէջ և այդպիսով բարձրացնում ժողովրդի կուլտուրական ույժը:

Հաղորդակցութեան ճանապարհների բարելաւումը այն պահանջներից մէկն է, որը պէտք է ուժեղ կերպով շեշտվի և ընդգծվի շուտափոյթ իրականացման համար: Այդ պահանջի իրականացումը պէտք է կատարվի թէ պետական միջոցներով և թէ մասնաւոր ջանքերով: Մեծ ճանապարհները, օրինակ երկաթուղիները, խճուղիները կարօտ են մեծ գումարների և իրագործվում են մեծ մասամբ պետական ծախքերով, բայց անշուշտ նրանք կարող են իրականանալ նաև մասնաւոր ձեռնարկութիւնների միջոցով, եթէ տեղական ժողովրդի մէջ գտնվի կազմակերպչական ընդունակութիւն, որը և գլուխ կանգնի այդ տեսակ գործունէութեան, ինչպէս այդ տեղի ունի ուրիշ երկրներում:

Երկաթուղու անցնելը Արաքսի աւազանով մի քանի տարվայ ընթացքում առաջ բերեց նկատելի փոփոխութիւններ առևտրի մէջ և սկսել է ազդել արդիւնագործութեան բնաւորութեան վրա: Տնտեսութեան մի քանի ճիւղեր ստացել են զարկ առաջադիմութեան համար և գրաւում են դէպի իրանց դրամագլուխները, որոնք մուտք են գործել թէ առևտրական և թէ արդիւնագործական ձեռնարկութիւնների մէջ:

Եւ եթէ հնարաւոր լինէր երկաթուղիների միջոցով կապել մեր երկիրը սահմանակից Թիւրքիայի խոշոր և նշանաւոր կենտրոնների հետ, անշուշտ շատ շուտով կը սկսվէր ընդարձակ առևտրական և արդիւնագործական կեանք սահմանի երկու կողմերումն էլ և կը բեղմնաւորէր տեղական կուլտուրական կեանքը:

Եւ անշուշտ, անհրաժեշտ է հասարակութեան և պետական շրջանների գիտակցութեան մէջ մտցնել այդ պահանջը, որ դարձել է կեանքի մէջ հերթական: Երբ պահանջը կը դառնայ ընդհանուր և կը ներկայանայ իբրև հեղինակաւոր հասարակական-տնտեսական պահանջ, այն ժամանակ նա և միջոցներ կը գտնէ իր իրականացման համար:

Այդ գիտակցութեան խորացումը և ընդարձակումը կարևոր է գործնական հետևանքների հասնելու համար:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թաւրիզ, 5 նոյեմբերի

Այսօր Էյն-ուդ-Դովլէի բանակն եկան մօտ 200 բախտիարցիներ:

Յեղափոխականների խուզարկու խմբերին աջողվեց մտնել Էյն-ուդ-Դովլէի բանակի ներսը: Վիզիլ-Ջիմէյդում ձերբակալեցին երկու ֆէդայիների: Նոյնպիսի ձերբակալութիւն պատահել է Վասմինջում:

Գիշերային խուզարկութիւններ կատարելու համար Էյն-ուդ-Դովլէն ուղարկեց կօզակներ: («Հ. Գ.»)

Թաւրիզ, 3 նոյեմբերի

Ատրպատական ուղարկված պարսկական կօզակների զօրամասը, ինչպէս հաղորդում են, ամբողջովին անցաւ յեղափոխականների կողմը:

Շահը յայտնեց անգլիական դեսպանին, որ նա պատրաստ է վերականգնել սահմանադրութիւնը այն պայմանով միայն, եթէ արտասահմանեան դեսպանները կերաշխաւորեն իր ընտանիքի ու գոյքի անձեռնմխելիութիւնը: Դեսպանները հրաժարվեցին երաշխաւորութիւն խոստանալ: («Кс.»)

Վիէննա, 5 նոյեմբերի

Չերնոգորիայի հաղորդակցութիւնը աւստրիական Կատարրո նաւահանգստի հետ ընդհատվեց: Օֆիցէրների և պաշտօնեաների ընտանիքներին, արխիվները և եկեղեցական հարստութիւնները Կատարրոյից տեղափոխեցին սահմանային լեռները: Լովչենում սև-լեռնցիները դրել են թնդանօթներ և հրակոծում են աւստրիական բերդերի վրա: Հեռագիրը Ցէտինէի հետ չէ գործում: Չերնոգորիայից Հերցեգովինա լեռնային կիրճը լաւ ամրացված է. նրա պաշտպանութեան համար Նիկշիչում ժողովվել են 8000 սև-լեռնցիներ:

Այս տեղեկութիւնը, որ ստացել է «Народный Листь» թերթը, զետեղված է «N. Fr. Presse» լրագրում, որն այդ ստուգեց պաշտօնական աղբիւրից: Երևում է, որ այդպիսի դրութիւն հաստատվել է մի քանի օրից ի վեր:

Ռումինական գահաժառանգ պրինց Ֆերդինանդը Վիէննա եկաւ շնորհաւորելու կայսրին նրա թագաւորութեան յոբելեանի առիթով: Կայարանում պրինցին դիմաւորեցին կայսրը, արքիդուքսերը, ռումինական միսսիան: Ողջոյններ փոխանակելուց յետոյ կայսրը և պրինցը մեկնեցին Հօֆբուրգ: Երեկոյեան Շէնբրուննում կայսրի մօտ տեղի ունեցաւ պաշտօնական ճաշ ի պատիւ պրինցի: Ներկայ էին արքիդուքսերը և արքիդքսուհիները:

(«Հ. Գ.»)

Վիէննա, 5 նոյեմբերի

«Cor. Bureau»-ին հաղորդում են

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻՆԱՍ ՋԵՐԱԶ*)

Մ. Ջերազի կրթական ընկերութեանց մէջ կատարած դերը երկարատև է. իրնէ մեծ յատկութիւն ցոյց տուած է՝ դաստիարակչական և ուսումնական գործերու մէջ: Ունեցեր է գովելի գրաւիչ եռանդ մը վարժարաններու յեղաշրջումին: Կը կարդանք իր «Ազգային Դաստիարակութիւն» գրքին մէջ բազմաթիւ ճառեր խօսուած կ. Պոլսոյ ազգային վարժապետական ժողովի մէջ: Համառօտ, կոկիկ ճառեր են. այդտեղ արդէն յայտնի է իր յեղափոխական միտքը: Վարժապետները ամիրայական շրջանի գերիներէն պիտի չըլլան, պէտք է ճանչնալ անոնց յարգը. շատ բարձր է անոնց կոչումը. անոնց արժանաւոր վարձատրութիւն, յարգ ու գուրգուրանք պէտք է: Դաստիարակի աշխատանքը անվարձատրելի է. կը գրէ. «Արդարև, ծնողների աշխատանքը մեքենական է. նոքա մի անասուն կարտադրեն. դաստիարակն է որ իր մոգական ձեռքի տակ կառնու այդ անասունիկ, կը վերածնէ զայն, մարդ կը ստեղծէ զայն...»: Իր ճառերը ազատամիտ շունչ մը ունին. կրօնական մոլեռանդութեան դէմ կը պատերազմի, ապշութիւն կը համարի կրօնական պառակտումները. «Հայ բառը քաղաքական բառ է և ոչ կրօնական...: Վահէ, որ Արամազդի առջև կը խոնարհէր, հայ էր. Ալիշան, որ Պիոսի առջև կը խոնարհի, էր հայ չէ՞ նա. և ո՞վ աւելի հայ է քան Ալիշան»: Միշտ յանդուգն ազատախօս, յանուն իր անձնական համոզումին կը գոռայ իր ճառերը: Իրեն համար պատկառելի ակումբները յարգելի են, բայց աւելի պատկառելի և պաշտելի է ճշմարտութիւնը: Համոզուած էր, թէ տիրող և իշխող լեզուն՝ աշխարհաբարը պէտք էր ըլլար. իր դէմ վաշտ մը դիմադրող կայ. պայքարը առաջ կը մղէ: Գրիգոր Օտեանի սա նամակը կը պատկերէ Ջերազի խիզախութիւնը. «Գրաբարի նախապաշարումը դեռ կանգուն կը կենայ. և դեռ Պոլսոյ վարժապետները բոլոր ժողով կազմելով՝ դու միայն գտնուեցար որ պաշտպանեցիր աշխարհաբարը: Հարիւր էին որ խօսեցան քեզի դէմ: Իրողութիւնը քու կողմդ էր, քու կողմդ ձգեցիր նաև տաղանդն ու խանդը. և անոնք որ չհամոզուեցան խօսքերուդ՝ սակայն զարմացան քու վրադ»: Կը վիճի, կը յաղթէ:

Կրթական հարցերու մէջ՝ պատգամող է. իր ձայնը հեղինակութիւն ունի, իր ճառերը ընդհանրապէս կարդացած է վարժապետական ժողովի մէջ: Ինքն ալ այդ ժողովին անդամ է: Այդ ժողովին նպատակն էր ակմբել գիտունները և ներհուն վարժապետները, գրական և կրթական գործերը բարեշրջելու համար: Մինաս Ջերազ հիացումով կը գրէ. «Վարժապետական ժողովը մինչև ութսուներկու անդամ ունեցաւ. կը նշմարուէին երիտասարդ դասատուներ, բոցասիրտ և բոցալեզու, ծերունի դաստիարակներ, մի քանի սերունդ կրթած և անթիւ աշակերտներ սփռած ազգին մէջ, բանաստեղծներ, արուեստագէտներ, գիտուններ, օրէնսդիրներ, հաւասարապէս մեծարելի»: Ամենէն փառաւոր նիստը երրորդն է, որ շատ հանդիսաւոր է եղած. իբր խօսաբան՝ շատ աւելի գերազոյն քան երեսփոխանական ժողովը. ունկնդիրներուն մէջ մասնանիշ կըլլան Գրիգոր Օտեան, Պալեան, Ռուսինեան, Իւթիւճեան, Խօճասարեան, Տէմիրճիպաշեան, Միսաքեան, Շաշեան, Այվատեան, Այվազեան: Այդ ժողովը հազիւ ինն ամիս կապրի: Ժողովին մէջ ամենէն աւելի կը յուզուի ազգային լեզուի խնդիրը: Գրաբարեան և աշխարհաբարեան ճակատամարտը ուժգնօրէն հոն կը մղուի: Ամենէն ջերմեռանդ գրաբարեաններէն մէկը՝ կը նզովէ աշխարհաբարեանները, զանոնք Հայաստանի լուսաւորչական եկեղեցիին թշնամի կը համարի, վասն զի հայոյն կրօնական լեզուն գրաբարն է, վասն զի Աստուած այդ լեզուն Ադամին սորվեցուց, Ադամ՝ Նոյի, և Նոյ՝ Հայկի...: Մինաս Ջերազ այդպիսի անձերու հետ կը վիճէր. ընդհարումները աննկարագրելի են. գրաբարեաններու մոլեռանդութիւնը անզուսպ է: Հոն վիճաբանութիւնը կը զայրանայ. և Մինաս Ջերազ այլևս կը խռովի. կը գրէ. «Այսպիսի հալածանքներ կրելով, սկսեցայ վարժապետական ժողովը «վարժապետական դժոխք» անուանել և ստանալ սա տխուր համոզում, թէ մեր դաստիարակներ դաստիարակի պէտք ունին դեռ»: Իր վերջաբանութեան մէջ յաղթող է Ջերազ ըստ «Արևելեան փողի» մէջ հրատարակուած նամակին: Պէտք է ըսել, որ Մինաս Ջերազ իր պաշտպանած նիւթը ուսումնասիրած էր. այլ խնդիր՝ թէ նոր աշխարհաբարին մէջ կը հանդիսանար ծայրայեղ բարեշրջական մը. արդէն իսկ վաղուց ուսուցիչ հայերէն լեզուի և գրականութեան՝ մշակած էր իր պաշտպանած նիւթերը: Երկար ատեն ուսուցիչ էր Նուպար-Շահնազարեան վարժարանին, դասախօսած էր Խասգիւղի Ներսիսեան վարժարանին մէջ, եղած է պատմութեան վարժապետ Սամաթիայի Սահակեան և Նունեան ուսումնարանաց մէջ: Սակայն իբր դաստիարակ յատուկ փառքով իր անունը կը յիշուի կ. Պոլսոյ Կեդրոնական բարձրագոյն վարժարանին մէջ:

Դ.

Բեռլինի պատգամաւորութիւնը Մինաս Ջերազի ժողովրդականութեան յուռութ-լունքն է: Պետութեանց վեհաժողովէն կակնկալէին Հայաստանի փրկիչը: Խրիմեան Հայրիկ մեր տառապանքներու պատկերն էր. անոր լեզուն կըլլար Մինաս Ջերազ: 1878-ի մարտ 20-ին անոնք կ. Պոլսէն կը մեկնին, 26-ին Հռոմ կըլլան: Դէփրէտիսին հոն կը յաջորդէր իբր արտաքին գործոց մինիստր կոմս Կորթի: Մինաս Ջերազ՝ ընդհանուր քարտուղար Թօրնիէլլիի միջնորդութեամբ պատգամաւորութեան համար ունկնդրութիւն կը խնդրէ մինիստրէն. չորս ժամ վերջը արտաքին գործոց մինիստրէն կը հասնի հետևեալ նամակը. «Նորին վսեմափայլ կոմսն՝ Կորթի, մինիստր արտաքին գործոց, պիտի ընդունի Նորին սրբութիւնն՝ հայկական պատգամաւորութեան գլուխը, վաղը, չորեքշաբթի, ժամը 2-ին միջօրէէն վերջը: Հռոմ, երեքշաբթի, 26 մարտ 1878»: Որոշեալ օրը որոշեալ ժամուն կը ներկայանան: Մինիստրը կը հարցնէ, թէ Հայրիկ եւրոպական լեզու կը խօսի՞: Մինաս Ջերազ կիմացնէ, թէ նա միայն արևելեան լեզուներուն հմուտ է, և կաղաչէ որ զինքը իրեն թարգման ընդունի: Մինիստրին արդէն յանձնած են պատգամաւորութեան յիշատակարանը յանձնարարեալ Վարժապետեանէ առ արտաքին գործոց մինիստրին: Սա կիմացնէ, որ ստացած է այդ յիշատակարանը, և կըսէ. «Հայերը կը թախանձեն վարչական ինքնիշխանութիւն մը, բայց Թիւրքիոյ ո՞ր կողմը: Եւրոպական Թիւրքիո՞յ, թէ Ասիական Թիւրքիոյ մէջ»: Հայրիկ կը պատասխանէ, թէ իրաւ է, որ Եւրոպական Թիւրքիոյ մէջ հայեր կը գտնուին, բայց ազգին մեծամասնութիւնը Ասիոյ մէջ է՝ Թիւրքական Հայաստանն է, ուր կը փափագին վարչական ինքնիշխանութիւն մը ունենալ: Մինիստրը՝ շատ լաւ կըսէ և տրամադրութիւն ցոյց կու տայ իրենց խնդիրը լսելու: Հայրիկ համառօտ կը խօսի և Մ. Ջերազ անոր գաղափարները կը պարզէ: Կը փայփայէ Իտալիոյ ազգայնական հոգին և կիմացնէ, որ սուլթանը ըլլալով Մահմեդին յաջորդը և բացարձակ տէր միւսիւլման կրօնքին, իր non possumus-ը աւելի սարսափելի է՝ քան պապականինը. կիմացնէ թէ պետութիւնները Թիւրքէն նիրշնջած էին 1856-ի հաթթի հիւմաեոնը՝ որով ի մի պիտի ձուլուէին տէր և գերի ցեղերը: Ազնուական էր այդ գաղափարը, բայց ոչ իրագործելի Թիւրքիայի մէջ: Թիւրքը հաւասարութեան օրէնքին գաղափար չունի: Կիմացնէ, որ Թիւրքիոյ 300,000 հայերը իրենց վիճակի բարեկարգութիւնը Եւրոպայի պետութիւններէն կակնկալեն: Կիմացնէ, թէ Սան-Ստեֆանոյի դաշնագրութեամբ ձեռք բերուած 16-րդ յօդուածով ըէֆօրմը՝ Թիւրքիոյ մէջ բնաւ արժէք մը չունի. երկար ատենուան փորձը ցուցուց, որ այն դալը սատկ մըն էր: Կակնարկէ, որ հայը Թիւրքիոյ մէջ միակ ցեղն է, որ իր յառաջադիմական յատկութեամբ արժանի է թօթափել գերութեան լուծը: Կը խնդրէ, որ պետութեանց մերձաւոր համաժողովին մէջ ազատն Իտալիա՝ աջակցի Հայաստանի ազատութեան: Մինիստրը կիմացնէ, թէ այդ ծողքները իրաւացի են, թէ ինքը եռանդով պաշտպան պիտի ըլլայ հայկական խնդրոյն, և ապահով ըլլայ, որ ամենէն աւելի Իտալիան ձեռնտու պիտի երևի. ազգայնական գործ է այդ, և Իտալիան ազգային հոգին կը սիրէ: Մինաս Ջերազ իբր վերջին խօսք մինիստրին կըսէ, թէ Իտալիա կրնայ ըմբռնել, որ հայը որքան կարող է ծաղկիլ, եթէ ունենայ լաւ վարչութիւն մը և չզլացուի իրեն արդարութիւն ու ամեն պաշտպանութիւն. կըսէ անոր, թէ Իտալիոյ փառաւոր դրօշակն է որ կը հովանաւորէ Վենետիկի Մխիթարեանց ակադեմիան, հռչակաւոր՝ գիտնական աշխարհի մէջ և արժանաւորապէս յարգուած ամբողջ Եւրոպայէն: Կիմացնէ, որ Թիւրքական Հայաստանը ունի Վենետիկի պէս բազմաթիւ միաբաններով չափազանց շատ մը վանքեր. բայց մեր այն վանքերէն ոչ մէկը կրցաւ հաւասարիլ Վենետիկին: Ասոր պատճառը երկրին կործանիչ վարչութիւնն է: Հայաստանի վանքերը միշտ հարստահարեալ են: Մտաւորական մշակումը երկրորդական է երկրի մը համար, ուր կեանքի ապահովութիւն չկայ: Մեզի տրուելով ինքնիշխան վարչութիւն մը, Հայաստան կը լեցուի Ս. Ղազարի նման ակադեմիներով, կարող Ասիայի մէջ Եւրոպայի քաղաքակրթութիւնը ծաւալելու: Մինիստրը կը պատասխանէ. «Գիտեմ, որ Վենետիկ վանք մը կայ, որ պատիւ կը բերէ թէ ձեր երկրին և թէ մեզի: Հայկական ցեղի յատկութիւնները ինծի ծանօթ են՝ Արևելքի մէջ դեսպան ըլլալովս: Ես ձեզ խոստացայ պաշտպանել ձեր հարցը. վստահ եղէք ինծի»: Խրիմեան Հայրիկ շնորհակալութիւն կը յայտնէ և կիմացնէ, որ բոլորովին վստահ է անոր, և կիմացնէ, որ հայութիւնը Կիլիկեան թագաւորութեան օրերէն կը համակրի Իտալիոյ: Այդ հին սէրը կը մղէ զիրենք պատգամաւորութեան պաշտօնը Իտալիայէն սկսելու: Հայրիկ իբր արքեպիսկոպոս՝ Իտալ թագաւորին և պետութեան մասին մաղթանքները կը յայտնէ մինիստրին, և տեսակցութիւնը կը վերջանայ:

Ե.

(Կը շարունակվի)

*) Տես «Մշակ» № 233.

Կ. Պոլսից, որ մեծ վէզիրը հերքում է այն լուրը, թէ Աւստրո-Ունգարիայի դէմ թիւրք սերբ-չերնոգորական համաձայնութիւն է կապվել։ («Հ. Գ.»)

—

Բելգրադ, 29 հոկտեմբերի

Լաւ տպաւորութիւն թողեց այստեղ Կ. Պոլսից ստացված այն տեղեկութիւնը՝ թէ Սերբիայի արտակարգ դեսպան Նովակովիչին աջողվեց սերբօ-թիւրքական համաձայնութիւն կայացնել։

Երէկ աւստրիական 45 զինւորներ անցան Սավա գետը և անձնատուր եղան սերբիական Շաբացա բերդի հրամանատարին։

Իսկ անցեալ գիշեր օգտվելով մթութիւնից Զեմլինի զօրքերից փախել են էլի 20 զինւորներ, ծածուկ անցնելով Դանուբ կամուրջը։

Տեղիս «Сербія» թերթի ասելով, Զեմլինում հետևակ գնդի զօրանոցում ապստամբութիւն է ծագել, ուր և ընդհարում է տեղի ունեցել օֆիցերների և զինւորների միջև։

Ընդհանուր վրդովմունք է առաջացրել այստեղ աւստրիական կառավարութեան այն նոր վարմունքը, որ նա թոյլ է տուել Վիէննայի «Karl-Theatre»-ում ներկայացնել «Բաղդաւոր յիմար» պիէսան, որը ամբողջովին ծաղր է ուղղված սերբիական թագաւորական տան դէմ։ Այդ պիէսայի երրորդ գործողութեան մէջ, Բալտուին թագաւորի և նրա որդու՝ արքայորդի Այլբերիխի անուան տակ դուրս է բերված Պետր թագաւորը և սերբիական գահաժառանգը։ Դերասանների գրիմը այդ կողմից ոչ մի կասկած չէ թողնում։ Որդին խլում է հօր գլխից թագը և նրան լաւ ապտակում է։

(«Б. В.»)

—

Բերլին, 5 նոյեմբերի

«Reich. Anz.»-ի պաշտօնական հաղորդագրութեանը լրագիրների մեծամասնութիւնը նպաստաւոր վերաբերմունք ցոյց տուեց։ Լրագիրների կարծիքով, իշխան Բիւլովի քաջարի գործունէութեան եղանակը միաբան հաւանութիւն է գտնում։ Բիւլովը այս աչքի ընկնող պատմական ժամին ժողովրդի տրամադրութեան թարգման հանդիսացաւ։ «Köl. Zeit.» լրագիրը հաղորդում է, որ կանցլերը ծանօթացրեց կայսրին միայն բէյխստագի և մամուլի տրամադրութեան վերաբերմամբ, բայց հաղորդեց նրան իր վճիռը՝ հրաժարվել կայսերական գործերի ղեկավարութիւնից, եթէ կայսրը չը բարեհաճի փոխելու այն եղանակը, որով նա մինչև այժմ յաճախ միջամտում էր պետական գործերին։ Կանցլերն ասաց, որ միայնակ ինքը չէ, այլ պրուսական ամբողջ մինիստրութիւնը անձնական ռէժիմի յայտնի արտայայտութիւնները անհամապատասխան է գտնում երկրի շահերի հետ։ Կանցլերի հետ համաձայն էին և դաշնակից պետութիւնների ներկայացուցիչները դաշնակցական խորհրդի արտաքին գործերի վերաբերեալ յանձնաժողովում։ Պահպանողական լրագիրները կատարելապէս գոհ են և շնորհակալութիւն են յայտնում կայսրին նրա վճռի համար։ «Kr. Zeit.» գրում է. «Միապետին հազիւ թէ հեշտ լինէր այդ որոշման գալ այն ձևով, ինչ ձևով որ նա կայացաւ։ Այնքան աւելի ևս ջերմ պէտք է լինի շնորհակալութիւնը կայսրին»։ «Germania» լրագիրը նոյնպէս ընդունում է, որ կայսրին պէտք է շնորհակալ լինել, և ցանկութիւն է յայտնում, որ այսուհետև կայսրը և ժողովուրդը անկեղծ միաբանութեամբ և կատարեալ փոխադարձ վստահութեամբ գործեն հայրենիքի բարօրութեան համար։ «Nation. Zeit.» և «Post» լրագիրները շատ ուրախացած են ունկնդրութեան հետևանքից։ Պանգերմանական «Tegl. Round.»-ը լի ոգևորութեամբ վերջացնում է առաջնորդող յօդուածը հետևեալ խօսքերով. «Եթէ արտասահմանում կը հարցնեն մեզ այս օրերի հետևանքի մասին, այն ժամանակ 60 միլիօն գերմանացիները հպարտութեամբ և միաբան կը պատասխանեն. «կեցցէ կայսրը և կայսրութիւնը»։ Ազատամիտ լրագիրները շատ աւելի զսպված են իրանց եզրակացութիւնների մէջ. «Berl. Tag.» և «Frei. Zeit.» լրագիրները շատ խիստ լեզուով են քննադատում պաշտօնական հաղորդագրութիւնը պետական կանցլերի ունկնդրութեան առիթով և գոհացուցիչ չեն համարում նրան ոչ ձևով, ոչ էլ բովանդակութեամբ։ Միւս կողմից «Vos. Zeit.» գրում է. «Աւելին ասել հազիւ թէ կարողանայ միապետը, եթէ ցանկանում է թագը կրել։ Սատրապական ձևերը, որ ոչ մի կանցլեր հնարաւոր չի համարի առաջարկել իր միապետին, խուսափվեցին, սակայն այն, ինչ հարկաւոր էր ասել, չը սոփելով միապետին անցնել կավդեան լծի տակով, ասվեց։ Այժմ կերևայ, թէ ինչ գործողութիւններ տեղի կունենան խօսքերից յետոյ։ Կայսրը լսեց պարզ արտայայտված ժողովրդական կամքը։ Թէ ինչ պէտք է պահանջել ապագայում, այդ բանը պէտք է պահանջել կանցլերից»։ «Borz. Cour.» նոյն միտքն է յայտնում։ «Frank. Zeit.» ասում է. «Հէնց իրան ժողովրդի մէջ կարող է հոսանք սկսվել, որը կապահովէ առաջադիմութիւնը և բնական յարաբերութիւնները ապագայում»։ «Rein. West. Zeit.» պաշտօնական հաղորդագրութիւնը համարում է խիստ մերժում ժողովրդի, բէյխստագի և դաշնակցական խորհրդի ցանկութիւնների։ Լրագիրն ասում է. «Կայսրը ցանկանում է ոչ թէ համաձայնութիւն այդ փակտօրների հետ, այլ կռիւ։ Ձեռնոցը գցված է և պէտք է բարձրացվի։ Որքան էլ մարդու սիրտը արիւնով լցվելիս լինի, մենք դիմաւորում ենք ծանր ժամանակներ։ Տեղի են ունենալու սարսափելի երկպառակութիւններ»։ Լրագիրը սպասում է, որ բէյխստագը կարող է կռուել, որ կը վարէ սահմանադրական բոլոր եղանակներով, մինչև աջողութիւն ձեռք կը բերէ։

Պրուսական պալատում Մեծ Իշխան Ալեքսէյ Ալեքսանդրովիչի մահվան առիթով տասօրեայ սուգ է նշանակված։

Գերմանական ուսանողական փէրէյնի գումարած ուսանողների մեծ ժողովը նոյեմբերի 4-ին ընդունեց մի որոշում, որով համակրութիւն է յայտնում Պրագայի համալսարանի գերմանացի ուսանողներին։ Ժողովում խօսում էին շատ պրոֆէսօրներ։ Պրոֆէսօր Շէֆէր ասաց, որ Պրագան ոչ թէ չէխական է, այլ Բոհէմիայի մայրաքաղաքն է, ուր ազգաբնակութեան 2/5-ը գերմանացիներ են։ Պրագայի համալսարանը, որպէս հնագոյն գերմանական, իրաւունք ունի այսուհետև ևս գերմանական մնալու։ («Հ. Գ.»)

—

Բերլին, 30 հոկտեմբերի

Մամուլը ապշած է նում Վիլհէլմ կայսրի մի ուրիշ նոր վարմունքի առջև, որը մերկացված է Հաագայի «Vaterland» լրագրի մէջ։

Անգլո-բուրական պատերազմի ժամանակ Նիդերլանդիայի Վիլհէլմինա թագուհին նամակով դիմում է Վիլհէլմ կայսրին՝ խնդրելով օգնել բուրերին։ Գերմանական կայսրը յայտնում է, որ նա չէ կարող պատասխանել այդ տեսակ գրութեան, որովհետև դա հակասահմանադրական մի քայլ կը լինէր։

Սակայն ռուս-ճապօնական պատերազմի ժամանակ Վիլհէլմ կայսրը մի սպառնական նամակ գրեց Նիդերլանդական թագուհուն՝ պահանջելով անմիջապէս ամրացնել հօլլանդական ափերը Անգլիայի դէմ։ Հակառակ դէպքում կայսրը սպառնում էր գերմանական նաւատորմով գրաւել հօլլանդական նաւահանգիստները։

Նեդերլանդիայի այն ժամանակվայ պրեմիէր Կոյպերը, վախենալով այդ սպառնալիքներից, գաղտնի հրաման տուեց ամրացնել այդ ափերը։ Իբրև վարձատրութիւն այդ բոլորի՝ Վիլհէլմ կայսրը Ամստերդամում եղած ժամանակ վերջին անգամ մատուցեց Վիլհէլմինա թագուհուն «հիւսիսային ծովերի մասին» դաշնագիրը։ («Р. С.»)

—

Լոնդոն, 5 նոյեմբերի

Բէյտերին Պեկինից հաղորդում են, որ քաղաքում լիակատար կարգ ու կանոն է տիրում։ Փողոցներով շրջող զինւորական պահակախմբերը թիւով շատ պակասեցված են։

Խորհրդատուները յայտնեցին կայսերական տան պրինցներին, որ խնամակալութիւնը նշանակված է վերջնականապէս և ամեն մի ընդդիմադրութիւն կը պատժվի։

Հանգուցեալ կայսրուհու մօր պալատում պատրաստ պահված են 4000 զինւորներ։

Առաջադիմական տարրերի յաղթութիւնը անհանգստութիւն է պատճառել մանջուրական կուսակցութեան կազմակերպութեան։ Կարծում են, որ նրա ազդեցութիւնը երերվել է գաւառներում։ Խնամակալութիւն նշանակելու տեղեկութիւնը ընդունվեց խաղաղ կերպով։ («Հ. Գ.»)

—

Լոնդոն, 3 նոյեմբերի

Չինական կայսրուհին իր մահվան օրը ռեգենտ նշանակեց պրինց Չունին, առաջարկելով նրան ղեկավարվել իր ցուցմունքներով։ Կայսրուհու յանկարծակի «մահը», Պեկինից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, այնտեղ բացատրվում է թունաւորութեամբ։ Ամբողջ Չինաստանի վրա սուգ է տարածված, որը պէտք է տևի 27 ամիս։

(«Кс.»)

—

Խարբին, 30 հոկտեմբերի

Հարաւային Չինաստանի ծովափնեայ ամբողջ տարածութեան վրա վերսկսվեցին դարձեալ հակա-ճապօնական անկարգութիւնները, շնորհիւ այն հալածանքների, որ ձեռք էին առել չինական իշխանութիւնները բոյկոտիստների դէմ։ Հրապարակների վրա այրում են ճապօնական ապրանքները, ջարդ ու փշուր են անում կրպակները։ Արդէն մի քանի ընդհարումներ են տեղի ունեցել ամբոխի և զօրքի միջև։ Ճապօնական ապրանքների դէմ բոյկոտը բռնկվեց նոր ուժով։ («Р. С.»)

—

Վիէննա, 3 նոյեմբերի

Աւստրիայի ընդարձակ պատրաստութիւնները Վիէննայի բօրսայում մեծ սարսափ ձգեցին։ Վաղը կայսրը, ինչպէս ասում են, պետութիւններին յայտագիր կուղարկէ, որ Աւստրիան այլ ևս անկարող է համբերել Սերբիայի գրգռիչ գործողութիւնները։ («Кс.»)

—

Բելգրադ, 3 նոյեմբերի

Բօսնիա այցելող ռուս և լեհ թղթակիցները ճանապարհին ենթարկվեցին խուզարկութեան աւստրիական իշխանութեան կողմից։ Նրանցից խլել են անցագրերն ու կարևոր թղթերը։

(«Кс.»)

—

Պարիզ, 5 նոյեմբերի

Տեղի ունեցաւ Մեծ Իշխանի մարմնի հանդիսաւոր տեղափոխութիւնը։ Առաւօտեան ժամը 8-ին Նորին Բարձրութեան տանը ժողովվեց հոգևորականութիւնը և հոգեհանգիստ կատարեց բարձրագոյն անդամների ներկայութեամբ։ Ժամը 9-ին դագաղը կայսերական տան անդամները, ադիւտանտները և դեսպանատան պաշտօնեաները տարան և դրին դիակառքի վրա, որից կախված էին Թագաւոր Կայսրի և Նախագահ Ֆալիէրի ուղարկած պսակները։ Զօրքերը տուին զինւորական պատշաճ պատիւներ։ Շրջապատված ռուս և ֆրանսիացի նաւաստիներով, դիակառքը ճանապարհ ընկաւ, առաջից ունենալով գեներալ Դիւբօվսկի զօրամասը և նրա շքախմբին։ Ռուս օֆիցերները տանում էին հանգուցեալի շքանշանները և դրօշակներ։ Դիակառքին հետևում էին Մեծ Իշխան Պավէլ Ալէքսանդրովիչը, յունաց Գէօրգի արքայազնը, պալատի մինիստրը, ռուսաց դեսպանը, հանրապետութեան նախագահի, սենատի և պատգամաւորների պալատի նախագահները, դիպլօմատիական մարմնի ներկայացուցիչները, գեներալներ և օֆիցերներ։ Այնուհետև հետևում էր դիակառքը ծաղիկներով և պսակներով։

Ճանապարհին բազմաթիւ ամբոխը գլխարկները վերցնում էր ի նշան յարգանքի։ Եկեղեցում պատարագ մատուցանելուց յետոյ, սգահանդէսը դիմեց հիւսիսային կայարանը։ Զօրքերը տուին պատիւներ։ Դագաղը դրվեց արտակարգ գնացքի վագօնում, որը ժամը 1 և կէսին մեկնեց Պետերբուրգ։ Մեծ Իշխանի աճիւնին ուղեկցում են Մեծ Իշխան Պավէլ Ալէքսանդրովիչը, ծովապետ բարօն Շիլլինգ և հանգուցեալի ադիւտանտները։ («Հ. Գ.»)

—

Հաբէշստանի Մենելիք կայսրը վերջերս վախճանվել է 68 տարեկան հասակում։ Նա դեռ յունիս ամսի վերջերին, զգալով իր ծանր դրութիւնը, իրան յաջորդ է նշանակել իր թոռ՝ Լիջ Եազուն, որը վօլօ գալլաների նախկին թագաւորն էր և որի հայրն էր մի ռաս՝ Միխայիլ անունով։ Լիջ Եազունը ներկայումս հազիւ 13 տարեկան է։

—

Պետերբուրգ, 5 նոյեմբերի

«Россія» կիսապաշտօնական թերթում տպված է.

«Մամուլի օրգաններից մի քանիսը քննում և շարունակում են կրկնել այն լուրը, իբր մինիստրների խորհրդի նախագահը թողնում է ներքին գործերի մինիստրի պաշտօնը։ Ճիշտն ասած, դա սխալ տեղեկութիւն է, դա լուր է։ Ըստ երևոյթին, այդ լուրը յարուցվել և տարածվում է իբրև փորձնական մի օդապարիկ պետական խնդիրների հետ ոչ մի առնչութիւն չունեցող նպատակներով։

«Բոլորովին անհիմն է և այն լուրը, իբր մինիստրների խորհրդի նախագահը կանգնելու է պետական պաշտպանութեան գլուխ։ Այդ մաշված լուրերը չեն ունեցել և այժմ էլ վճռական ոչ մի հող չունեն։ («Հ. Գ.»)

—

Վինձոր, 5 նոյեմբերի

Էդուարդ թագաւորի բաժակին պատասխանելով շվէդական թագաւորը մատնանիշ արաւ այն բարեկամական կապերի վրա, որոնք սերտ կերպով դեռ հնուց անտի միացրել են երկու ժողովուրդներին, և հաստատ յոյս յայտնեց, որ այդ սրտագին յարաբերութիւնները պահպանվում են և ներկայումս և աւելի կամրապնդվեն յերջանկութիւն երկու բարեկամ ժողովուրդների։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 4 նոյեմբերի

Յայտնի միլլիօնատէր Տերեշչենկոները աշխատում են ազնուականների բանկից 40 միլիօն նպաստ ստանալ ագրարական անկարգութիւնների ժամանակ հրդեհումներից ու յարձակումներից վնասված իրանց գործերը վերականգնելու համար։

Պոստատար աւտոմոբիլը, շօֆֆերի հարբած լինելու շնորհիւ, ընդհարվեց այն կառքին, որի մէջ նստած անցնում էր ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր Շվարցը։ Վնասվեցին ձիերը և կառքը, իսկ մինիստրը դուրս թռաւ անվնաս։

Ագրարական հարցի առիթով Միլիւկովի արտասանած ճառը Պետական Դումայում սաստիկ զայրոյթ է պատճառել աջակողմեան մամուլին։ «Россія» թերթը անուանում է այդ ճառը քաղաքական խուզարկութիւն, «Свѣтъ»-ը՝ նոր վիբօրգեան կոչ, իսկ «Русск. Знамя»-ն՝ Ստենկա Ռազինի դիմումը իր աւազակներին։

(«Кс.» և «Б.»)

—

Կ. Պոլիս, 3 նոյեմբերի

Երէկ Ստամբուլում հրդեհ պատահեց, որի ժամանակ այրվեց այն դղեակը, որը սուլթանի կողմից նուիրված էր շէյխ-իւլ-իսլամին։ Կրակին զոհ գնաց շէյխ-իւլ-իսլամի որդին։ («Кс.»)

—

Պարիզ, 5 նոյեմբերի

Նկատի առնելով, որ Ֆրանսիայում գերմանական օդապարիկներ շատ են թռչվում, ֆրանսիական կառավարութիւնը ներկայումս զբաղված է այդպիսի դէպքերի առաջն առնելու համար միջոցներ ձեռք առնելու հարցով։ Կլէմանսօյի հետ խօսելուց յետոյ, Պիշօնը վճռեց Բերլինի ֆրանսիական դեսպանին ցուցմունքներ ուղարկել այդ հարցի նկատմամբ։ («Հ. Գ.»)

—

Բերլին, 5 նոյեմբերի

Կայսրը 10-րդ զօրաբանակի հրամանատար գեներալ-լէյտենանտ Լիկկէրին նշանակեց զինւորական կաբինէտի կառավարիչ։ («Հ. Գ.»)

Լոնդոն, 5 նոյեմբերի

«Ծովապետ Մակարով» յածանաւը առաւօտեան եկաւ Սպիտգէդ։

(«Հ. Գ.»)

—

Անգլիայի Օլդենբուրգ քաղաքում հոկտեմբերի 27-ին բուրգօմիստր (քաղաքագլուխ) է ընտրվել մի կին՝ միսիս Հարրետ Անդերսէն։

Քաղաքային խորհրդի հանդիսաւոր ժողովում, ուր պէտք է կատարվէր բուրգօմիստրի ընտրութիւնը, ներկայ եղաւ միսիս Անդերսէնը ամբողջապէս սև հագնված։ Նրան ընտրելու առաջարկը արեց պաշտօնից հեռացող բուրգօմիստրը։ Ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ միաձայն։ Դրանից յետոյ Անդերսէնը դիմեց ժողովին մի ճառով, որով արտայայտելով շնորհակալութիւն իր ընտրութեան համար՝ յոյս յայտնեց, որ քաղաքային խորհուրդը չի զղջայ, որ կին բուրգօմիստր է ընտրել։ Ապա նա հագնելով բուրգօմիստրական կարմիր վերնազգեստը և շղթան՝ ամբողջ դահլիճի ծափահարութեամբ գրաւեց բուրգօմիստրական բազկաթոռը։

—

Լիսաբոնում անձնասպանութեամբ վերջ է տուել իր կեանքին հասարակապետական կուսակցութեան պարագլուխ Կօստան, որին յանձնարարված էր սպանել Մանուէլ թագաւորին։ Չը կամենալով սպանութիւն կատարել, Կօստան աւելի գերադաս համարեց գնդակը ուղղել իր ճակատին։

(«Б. В.»)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

(Սեփ. թղթ.)

Թաւրիզ, 1 նոյեմբերի

Դարձեալ տարաբաղդ Մուժամբար գիւղը...

Վերջին լուրերը աւելի աղխարշ են. սպանված են 16 մարդ և 2 կին, վիրաւորված են 10—15 հոգի։ Եկեղեցում լցված կանայք և երեխայք լեղապատառ են եղել, իսկ հէնց եկեղեցու մէջ մի քանի կանայք վիժել են։ Ամբողջ 10 ժամ գիւղի ձորն ու լեռները դղրդում էին անօգնականների բարձրացրած վայնասունից։

Երէկ եկող գիւղացիք պատմում էին, որ մեռելները երեք օր անթաղ են մնացել, գիւղում ոչինչ չը լինելու պատճառով։ Երէկ երևելեան մասնաւոր պատրաստութեամբ գիւղ վերադարձան, որ մեռելները թաղեն։ Այսօր առաւօտեան եկող ղասիդը նամակ է բերել, որ քաղաքացիք միջոցներ ձեռք առնեն գիւղի կանանց, երեխաներին և վիրաւորներին քաղաք փոխադրելու։ Շրջակայ թիւրք գիւղերում բառիս բուն նշանակութեամբ ոչինչ չէ թողնված, փալասների, կարպետների փոխարէն խրճիթների յատակը յարդով, խոտով է ծածկված։

Թեմական խորհրդի անդամները երէկ առաջնորդարանի գրաւոր դիմումով ներկայացան Վասբինջ գիւղում Էյն-ուդ-Դովլէին և, մանրամասնութիւնները անձամբ հաղորդելով, խնդրեցին միջոցներ ձեռք առնել յանցաւորներին պատժելու և գիւղացոց կորցրված տնտեսութիւնը վերականգնելու համար։ Խնդրեցին մասնաւորապէս Ղարադաղի հայաբնակ գիւղերի ապահովութեանը հոգատար լինել, որպէսզի արհաւիրքները արձագանք չը գտնեն և այդ՝ կենտրոնից հեռու վայրերում։

Էյն-ուդ-Դովլէն, խոստովանելով իր անկարողութիւնը, միաժամանակ ցանկութիւն էր յայտնել չը խնայել ոչ մի միջոց հայ հաւատարիմ հպատակների ապահովութեան համար։ Նման պատասխան տրված էր և ռուսաց հիւպատոսի օգնականին։ Միջոցն այն է եղել, որ իր մարդկանցից մի քանի հոգի գիւղատէր Աղիլխանի մարդկանց հետ ուղարկի գիւղը քննութիւններ կատարելու և այլն... Էյն-ուդ-Դովլէի ձեռք առած միջոցները «ընթրիքից յետ մանանեխ»-ի իմաստը կունենան...

Երէկ ռուսաց հիւպատոսարանը հեռագրով դէպքի մասին հաղորդագրեց Թէհրան ռուսաց միսսիային, իսկ այսօր թեմական խորհուրդը իր պարտականութիւնը կատարած լինելու համար ուղղակի հեռագրով դիմեց շահին՝ տեղեկագրելով կառավարութեան «հայրենասէր» պաշտօնեաների,— որոնց վեհափառ շահը պատուիրել է Ատրպատականը խաղաղեցնել,— սխրագործութիւնները և ապահովութիւն խնդրելով Ղարադաղի հայաբնակ գիւղերի մասին, որոնք նոյնիսկ խաղաղ օրերին զերծ չեն եղել տիրող ռէժիմի կամայականութիւններից։ Իսկ թէ քանի ամիսներ է ինչ է կատարվել և կատարվում այնտեղ, ոչ մի տեղեկութիւն և լուր հնարաւոր չէ եղել ստանալ այդ վայրերից՝ տիրող աննկարագրելի անիշխանութեան շնորհիւ, երբ մերկ ու տկլոր մարդիկ անգամ չեն համարձակվում գիւղից դուրս գալ և լուր բերել քաղաք։ Մենք կը խնդրէինք մեր Թէհրանի հայրենակիցներից իրանց թշուառ ազգակիցների անմխիթար և ողբալի կացութիւնը ներկայացնել կենտրոնական կառավարութեան, որպէսզի գոնէ միւս հայաբնակ վայրերը ազատ մնան համատարած թշուառութիւնից։ Ներկայ շարժումների ընթացքում պարսկահայերը միշտ չէզոք դիրք են բռնել և եղել են վկայ միայն վանդալական նախճիրների, որոնք ծրագրվել ու գործադրվել են միմիայն կառավարական պաշտօնէութիւնների շնորհիւ։

Իբօ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՅԿՈՒՆԻ

(1839—1908)

—

Հաւատացած եմ, որ ընթերցողներից շատ-շատերը կարդալով Հայկունու մահվան լուրը՝ ամենևին չեն ունեցել այն կսկիծը, որ մարդ ունենում է մեծ կորստի ժամանակ, և նրանց կրծքից դուրս չէ թռել ափսոսանքի սրտաբուղխ հառաչանքը։

Զարմանալի չէ այս։ Ներկայ ժամանակաշրջանում, երբ հայ հասարակութիւնը դեռ ևս փայլում է իր անգիտակցութիւնով ու անզարգացած լինելով, երբ բացակայում է այն հզօր ձեռքը, որ խարազանելով արտաքսէր ասպարէզից տաճարը «աւազակների այր» դարձնողներին,— յարգվում ու ճանաչվում են այնպիսի անուններ, որոնք կորած են ապագայի համար, հիացմունք են պատճառում այնպիսի մարդիկ, որոնք ամրակուռ շէնքերի փոխարէն աւազի յեղյեղուկ բլուրներ են դիզել միամիտ ու չտես (գրագէտ ու անգրագէտ) ամբոխի աչքի առաջ։ Իսկ ընդհակառակը, նրանք, որոնք իրանց ամբողջ կեանքում խաչ բարձրանալով մեծարդիւն գործունէութիւն են ունեցել, նրանք, որոնք յաջորդ սերնդի համար թողել են այնպիսի գանձ, որ «ոչ ցեցն է ուտում և ոչ գողը հատանում»,—չեն գնահատվում. Նրանց վրա վերջին օրերում նստում է մոռացութեան խաւարը, իսկ նրանց դագաղը սահում է դէպի շիրիմը անշուք ու աննկատելի։

Վերջին կարգի գործիչների թւին է պատկանում Սարգիս Հայկունին։

Ազգագրութիւնն էր այն ասպարէզը, որին ծառայեց նա անխոնջ՝ տասնեակ տարիներ։ Ժամանակը սահում է, իսկ նրա ամեն մի րոպէն ժողովրդական ստեղծագործութեան որքա՛ն հրաշալիքներ է անդարձ տանում իր հետ։ Նա, ով արձանագրում է այդ ստեղծագործութիւնները, յաղթում է ժամանակին, խլում է անցեալը ու նուիրում ապագային։ Այս պատճառով ազգագրութեանը մատուցված ծառայութիւնները ամենաարժէքաւոր ծառայութիւններից են։ Քանի՛ սերունդներ երախտագիտօրէն պիտի յիշեն Աթէնքի Տիրանի անունը, որ կորուստից ազատեց յոյն ժողովրդի սքանչելի դիւցազներգութիւնները։

Այն, ինչ որ արել է Հայկունին հայ ազգագրութեան համար, անչափ թանգ արժէ։ Ապագայի ոչ մի հայագէտ չէ կարող անտես առնել այն նիւթերը, որ տուել է այս ծերունին։ Նա մենակ աւելի է արել, քան կարող էր անել մի հայկական ընկերութիւն այն ժամանակ։ Դեռ չը կար «Ազգագրական ընկերութիւնը», դեռ չէին զգում ազգագրութեան իսկական նշանակու-

թիւնը գիտութեան համար, երբ այս գիւղական ինքնուս ուսուցիչը թափառելով Թիւրքիայի, Պարսկաստանի և Ռուսաստանի հայ գիւղերում երկար ու երկար տարիներ գրի էր առնում հայ ժողովրդի բանաւոր գրականութեան զանազան տեսակները—հեքիաթներ, առակներ, ժողովրդական վէպի ահագին նշանակութիւն ունեցող վարիանտները, նկարագրում էր երկիրը, նիստ ու կացն ու սովորութիւնները և այլն։ Այդ բոլորի արդիւնքը այժմ յայտնի է։ «Մոքոս», «Բազրևանդ», «Էմինեան ժողովածուները» այն շտեմարաններն են, որոնցից միշտ պէտք է օգտուեն բոլոր նրանք, որոնք կուսումնասիրեն հայ ժողովրդի սովորոյթը, կրօնը, բարոյականութիւնը, պատմական կեանքի ու ժողովրդական ստեղծագործութեան յարաբերութիւնը, մի խօսքով անցեալ կենցաղն ու կեանքը։

Բայց ինչ... Խեղճը ծանօթ չէր բուք ու բորան բարձրացնելու արուեստին։ Սրուանձտեանից յետոյ հայ ազգագրութեան ամենամեծ ծառայութիւն մատուցանող այդ ծերունին իր բազմամեայ կեանքի վերջին տարիները անց էր կացնում Էջմիածնի ամենաաղքատիկ խցերից մէկում ծայրայեղ չքաւորութեան մէջ։ Այդ դրութեան մէջ նոյնիսկ նա շարունակում էր կռանալ անդարդ ու անծածկոց սեղանի վրա և իր վերջին օրերը նուիրել գիտութեան սպասաւորութեան։ «Մշակը» հաղորդեց, որ այն մարդը, որի գրքերը հայ ազգագրութեան հոյակապ շէնքի համար մեծագին հիմնաքարեր էին, վերջին ժամերում ապրում էր «կարօտ և աւուրն պարէնի»։ Նրա թաղումը կատարուեց Վաղարշապատում անշուք, իսկ նրա դագաղը գերեզման իջաւ առանց հասարակութիւնից երախտագիտական ցոյցեր վայելելու։

Սակայն, ո՜վ գիտութեան անմխիթար սպասաւոր, ոչինչ, որ ներկայ սերունդը դափնիով պսակում է «ցուլերի», մեծատուններին, կապալառուների, եպիսկոպոսների ճակատը, ոչինչ, որ նա չը թեթևացրեց քո դառն ծերութիւնը և չլացաւ քո դիակին հարկաւոր մեծարանքները տալու։ Դու քո անունն ու գործերը աւանդել ես ապագայ աւելի երախտագէտ ու աւելի արդարադատ սերնդին։

«Աշխարհ մտար և աշխարհիս դարձար մշակ,
Բայց չը տեսար այս աշխարհից անդորրութիւն,
Աշխատաւոր մարդկան բաժին է փշեայ պսակ,
Ա՜հ, քրտնաջան ոսկրներիդ խաղաղութիւն»։

Թադ. Աւդալբեգեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Այսօր, Թիֆլիսի ժողովարանում, ցերեկվայ ժամը 4-ին, տեղի կունենայ այն ճաշկերոյթը, որ տրվում է ի պատիւ Թիւրքիայի կաթողիկոսական պատգամաւորների։

◆ Նոյեմբերի 1-ին Թիֆլիսի 2-րդ արական գիմնազիայի շէնութեան մէջ տեղի ունեցաւ դպրոցից դուրս կրթութիւն տարածող ընկերութեան հանրամատչելի դասընթացքների դասախօսների երրորդ ժողովը։ Որոշվեց դասախօսութիւնների ընթերցումը սկսել նոյեմբերի 10-ին առևտրական դպրոցի շէնութեան մէջ։ Դասընթացքների դասախօսների կազմը հետևեալն է. Վօզարսկի (ռուսաց գրականութիւն), Գ. Գէլման (Արևմտեան-Եւրոպայի կուլտուրայի պատմութիւն), Ապիլիատի (Անգլիայի տնտեսագիտութիւնը և հիւսիս-արևելեան Եւրոպայի պատմութիւնը), Ի. Մելիք-Շահնազարեան (Նոր-պատմութիւն), Վ. Պարխոմովիչ (միջին դարերի պատմութիւն), Գաբրիճեանց (Արևելքի և Յունաստանի պատմութիւն, Հայաստանի և Վրաստանի պատմութիւն), Ա. Վիլիամս (Մոսկվայի շրջանների ռուսաց պատմութիւնը), Ա. Իվանով (XVIII դարի ռուսաց պատմութիւն), Ա. Պլատոնով (աստուածաբանութիւն), Ի. Պլամինեվսկի (հանրահաշիւ), Ի. Կարցիվաձէ (հանրահաշիւ), Կաչարավա (թւաբանութիւն և երկրաչափութիւն), Ն. Գաուման (ֆիզիկ. աշխարհ.), Ֆ. Ստեփանով (կօսմօգրաֆիա), Վ. Կալիշեվսկի (ֆիզիկա), Ա. Խատիսեան (առօրեայ կեանքի ֆիզիօլօգիան), Ն. Խատիսեան (անատոմիա և ֆիզիօլօգիա), Վ. Բօժովսկի (անատ. և ֆիզիօլ.), Եակօբովիչ (թւաբանութիւն), Ս. Վիւլէր (քիմիա), Ա. Մաչաբելիշվիլի (օրէնսգիտութիւն)։ Բացի յիշեալ անձերից ցանկութիւն են յայտնել դասախօսելու՝ Մեֆֆերտ (ֆիզիկա և թւաբանութիւն), Իգնատիեվ (Ռուսաստանի աշխարհագրութիւն)։

◆ Մեզ խնդրում են բարեսիրտ մարդկանց ուշադրութիւնը հրաւիրել տ. Սօֆիա Գրիգորեանի սոսկալի թշուառ դրութեան վրա։ Ինքը հիւանդ պառկած է, իսկ փոքր երեխաները, այս ձիւն ձմեռ ժամանակ, բացի այն՝ որ ուտելու հացից զուրկ են, չունեն անկողին անգամ պառկելու, չը խօսած տաք հագուստի և այլ անհրաժեշտ պիտոյքների մասին։ Հարկաւոր է շուտափոյթ օգնութիւն։ Նուէրները կարելի է ուղղել Екатерининская ул., д № 9, Софія Григорянцъ.

◆ Թիֆլիսի բժշկական-սանիտարական տեսուչ Կ. Ստեփանեան առաջարկել է սանիտարական հոգաբարձուներին հաշիւ ներկայացնել սկսած սեպտ. 23-ից մինչև նոյեմբերի 1-ը, իսկ ապագայում կանոնաւոր կերպով շաբաթը երկու անգամ՝ սահմանված ձևով։ Ընդ սմին պ. Ստեփանեան առաջարկել է հաշիւները կազմելու ժամանակ չը բաւականանալ միայն չոր ու ցամաք թւանշաններ նշանակելով, այլ հնարաւորութեան չափով ցոյց տալ և տնատէրերի, արդիւնաբերական հաստատութիւնների և նման տեղերի տէրերի ազգանունները։

◆ Թիֆլիսի բարակային հիւանդանոցում առ 1-ն հոկտեմբերի մնում էին քութեշով հիւանդներ 21, բգացաւով՝ 2, խօլերայով՝ 9. հոկտեմբերի ընթացքում ընդունվեցին քութեշով հիւանդներ 25 հոգի, մեռան 3. բգացաւով 14, մեռաւ 1. թոքախտաւորներ՝ 3 հոգի, բծաւոր տիֆ 8, փորհարինք 6. հոկտեմբերի ընթացքում խօլերայով հիւանդացան 53 հոգի։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը տեխնիկներից մի համախորհուրդ է կազմել Մուխրանեան կամուրջը աւարտելու համար։

◆ Թիֆլիսում մի խումբ ինտելիգենտ անձանց մէջ միտք է յղացել բանալ բարձր գիւղատնտեսական դասընթացքներ Մոսկվայում և Պետերբուրգում գոյութիւն ունեցողների նման։

◆ Մի քանի օր առաջ զինւորական ինժեներական վարչութիւնը 37,000 րուբլի մացրեց քաղաքային գանձարկղը Նիժեգօրօդեան դրագունսկի գնդի դրուած քաղաքային հողաբաժնի համար։ Մնում է վճարելու կրկին 30,000 րուբլի, որի մասին ինժեներական վարչութիւնը հարցմունք է տուել Պետերբուրգի գլխաւոր վարչութեան։

◆ Բաթում-Ախալցխա գծի վրա երկաթուղային երթևեկութիւնը կանգ է առել ձիւնի պատճառով։

◆ Գիւղական յանձնաժողովները դիմել են Ակակի Ծերեթելու յոբելեանական կենտրոնական յանձնաժողովին, խնդրելով ուղարկել բանաստեղծի գրուածքները ժողովրդի մէջ տարածելու համար։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Նոյեմբերի 5-ին, նախիջևանցի Մկրտիչ Տէր-Կարապետեան, որ ապրում է Միքայէլեան փողոցում, № 88 տանը, յայտնեց ոստիկանութեան, որ նրա պահեստից (Նիկոլայեվսկայա փ. տ. № 45) կեղծ բանալիի օգնութեամբ գողացել են 800 պուդ ցորեն 960 րուբլու արժողութեան և 272 պուդ գարի 245 րուբլու արժողութեան։ Ձեռք առնված միջոցների շնորհիւ ձերբակալված է թիֆլիսեցի Դարչօ Գոլատեանը, որ ճանաչում է գողերին։

◆ Նոյեմբերի 5-ին ձերբակալել են Օզուրգէթի գաւառի բնակչուհի Նինա Նակաշիձէին, որ Քութայիսի գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ աքսորված էր Վեատկայի նահանգը։

◆ Նոյեմբերի 5-ին, Մուխրանսկայա փ. տ. № 23, Եակով Խօրլաֆի բնակարանից անյայտ անձեր գողացել են 80 րուբլու արժողութեամբ վերարկու և զգեստ։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Նոյեմբերի 1-ին, երեկոյեան մօտաւորապէս ժամը 8-ին, Սև-քաղաքի 8-րդ փողոցի վրա գտնվող Ծղնաւորեանի գործարանում անյայտ մարդիկ ռումբ են նետել և մի քանի անգամ գնդակ են արձակել դէպի գործարանը։ Ենթադրում են, որ դա վրիժառութիւն է մազութ հաւաքողների խմբի կողմից, որոնց արգելք է լինում գործարանի վարչութիւնը։ Ոստիկանութիւնը արդէն կալանաւորել է 6 հոգու։

◆ Հոկտեմբերի 31-ին, դասերից յետոյ ժամը 3-ին, երբ Բագուի Ալէքսանդր III կայսրի արական գիմնազիայի 3-րդ դասարանի աշակերտ Լէօնիդ Կրեասնիկովը վերադառնում էր Սպիտակ-քաղաք Շիբայեվի ընկերութեան գործարանում ապրող իր ծնողների մօտ, Օլգինսկայա փողոցում բռնում են նրան երկու զինված մարդիկ և կառքի մէջ նստեցնելով ու բերանը թաշկինակով կապելով փախցնում են դէպի ցիրկ-թատրոնը։ Պատանին ուշքի է գալիս և Տօրգօվայա փողոցով անցնելիս դուրս է թռչում կառքից և յետ վազում քաղաք։ Այդպիսով ազատվում է վերահաս վտանգից։

◆ Բագուի քաղաքապետի դիւանատան տեղեկութիւնների համաձայն, ներկայ տարվայ ընթացքում յունվարի 1-ից սկսած մինչև նոյեմբերի 1-ը տրված են արտասահմանեան անցագրեր ընդամենը 1292 հատ։

◆ Ներկայումս խօլերային հիւանդանոցում բժշկվելու վրա են 6 հիւանդներ։ Էպիդեմիայի ամբողջ ժամանակամիջոցում հիւանդացել են 239 հոգի, ի թիւս որոնց 59 հոգի Բալախանիում և 7-ը Զիխի կարանտինային կայարանում։ («Кс.»)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Պետերբուրգից հաղորդում են «Р. С.» լրագրին, որ սենատոր Գարինի ամենահպատակ զեկուցումը Մոսկվայի վարչական հաստատութիւնների վերաբերմամբ կատարած քննութեան մասին՝ տպագրված է 10 օրինակ միայն։ Այդ զեկուցումի հետ ծանօթացած պատգամաւորները ասում են, որ նա բաժանված է երկու մասի, որից մէկը հրատարակվելու չէ, իսկ միւսը՝ կը հրատարակվի իբրև կառավարչական հաղորդագրութիւն։ Երկու մասն էլ պատմական մեծարժէք փաստաթղթեր են 10 տարի շարունակ կատարվող անհաւատալի յափշտակութիւնների մասին։ Զեկուցումի վերջում առաջ է բերված այն անձանց մանրամասն ցուցակը, որոնք մեղսակից են գործված յանցանքների, նոյնպէս և նրանց, որոնք փառաւել ու տուժել են զանազան կարգի վարչական պաշտօնեաների յանցաւոր գործողութիւններից։

◆ «Воронеж. Телег.» լրագիրը հաղորդում է, որ Վօրօնէժի գաւառի երեք գիւղերում հարկերը գանձելու նպատակով աճուրդի էին հանել գիւղացիների շարժական գոյքը։ Աճուրդը չը կայացաւ շնորհիւ այն հանգամանքի, որ համագիւղացիները խօսք մէկ արին չը մասնակցել աճուրդին, լաւ համոզված լինելով, որ գոյքի վաճառումով հարկերը վճարելու անկարողների բարեկեցութիւնը վերջնականապէս կը քայքայվի։

◆ Ներքին գործերի մինիստրութիւնը շտապով վերջացնում է քաղաքային կանոնադրութեան նախագծի մշակումը լեհական թագաւորութեան մէջ մտնող քաղաքների համար։ Այդ նախագիծը, «Нов. Вр.»-ի ասելով, ներկայ տարվայ ընթացքում կը ներկայացվի Պետական Դումայի քննութեանը։

◆ Մօտ ժամանակներս Պետերբուրգում կազմված է կրօնական-փիլիսոփայական ընկերութիւն։ Առաջին ժողովը, որի արգելման համար մեծ ջանք էին գործ դնում աջակողմեանները, «Нов. Русь» լրագրի ասելով, այնուամենայնիւ արդէն կայացել է։ Նախագահ ընտրվել է եկեղեցական պատմութեան պրոֆեսոր Անդրէեվ, փոխ-նախագահ՝ Մերեժկովսկի և քարտուղար՝ Ֆիլոսոֆով։ Ժողովում ճառախօսներից ոմանք առաջարկում էին պաշտօնական եկեղեցու ուշադրութիւնը դարձնել եկեղեցական-հասարակական կեանքի հրատապ հարցերի վրա, իսկ ուրիշները հարկաւոր էին համարում ամբողջ ուշադրութիւնը կենտրոնացնել ինտելիգենցիայի վրա։

◆ Սարատովի գաւառում նորակոչների ընդունելութեան ժամանակ հերթականների թւում գտնվեցին շատերը, որոնք պատասխանատուութեան տակ են քաղաքական գործերի համար։ Այդ պատճառով ծառայութեան են ընդունել արտօնութիւն ունեցողներից շատերին։ («Б. В.»)

◆ Արդարադատութեան մինիստրութիւնը շրջաբերականներով յայտնել է դատաստանական բոլոր հաստատութիւններին, որ Պետական Դումայի ընդունած օրինագիծը՝ դատաստանական իշխանութեան պաշտօնեաների ռոճիկները աւելացնելու մասին, կը սկսվի գործադրվել այս տարվայ նոյեմբերի 1-ից, այն էլ միայն բարձրաստիճանաւորների համար։ («Б. В.»)

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Նոր Դպրոց», ամսագիր, 1908, 1 տարի. ապրիլ, մայիս, սեպտեմբեր, № 1, 2 և 3, Թիֆլիս։ Հրատարակութիւն «Կովկասի հայոց դպրոցների ուսուցիչների և վարժուհիների միութեան» կենտրոնական վարչութեան։

Մեր մանկավարժական գրականութեան խոպան անդաստանի վրա երևացող ամեն մի լուրջ աշխատութիւն չէ կարելի բերկրութեամբ չողջունել։ Մայրենի դպրոցների զարգացման և առաջադիմութեան նախանձախնդիր անձինք պէտք է առանձին հրճուանքով ողջունեն «Նոր Դպրոց» ամսագրի հրատարակութիւնը, որ սկսվել է այս տարվանից և լոյս են տեսել առաջին, երկրորդ և երրորդ համարները։ Այժմս, ձեռքի տակ ունենալով վերոյիշեալ երեք համարները, կարելի է բնորոշել թէ ինչ է լինելու «Նոր Դպրոցը» իր ուղղութեամբ, բովանդակութեամբ և մանաւանդ իր գործնական նշանակութեամբ մեր դպրոցների և յատկապէս հայ ուսուցչութեան համար։

«Նոր Դպրոցի» հրատարակութեան և խմբագրութեան գործը տարվում է կօլլեկտիվ ոյժերով։ Խմբագրական կազմը ընտրվում է «Կովկասի հայոց դպրոցների ուսուցիչների և վարժուհիների միութեան» անդամներից ընդհանուր ժողովով։ Պարզ է, որ «Նոր Դպրոց» ամսագիրը արտայայտում է այն, ինչ որ տենչում է հայ ուսուցչական միութեան գոնէ մեծամասնութիւնը։ 1905 թւականին տեղի ունեցած պետական յեղաշրջումից յետոյ հին արժէքները կորցրին իրանց գնահատութիւնն և նշանակութիւնը։ Պետական և հասարակական կեանքի առաջխաղացման համար ժողովրդապետական սկզբունքը անհրաժեշտ և գերիշխող պայմանը դարձաւ։ Ամեն ինչ պէտք է անել ժողովրդով և ժողովրդի շահերի համար։ Սակայն ժողովուրդը իր ամբողջութեամբ ներկայացնում է մի բազմապիսի խմբակցութիւն։ Անհրաժեշտ դարձաւ ժողովրդի դասակարգային շերտաւորումը։ Հայ ուսուցչութիւնն ևս միացաւ և կազմակերպեց «Կովկասի հայոց դպրոցների ուսուցիչների և վարժուհիների միութիւնը», ապա ձեռնարկվեց «Նոր Դպրոցի» հրատարակութեանը։ Այս ամենը՝ իբրև նեցուկ հայ դպրոցի և ուսուցչութեան շահերի պաշտպանութեան։ Վերոյիշեալ կարևոր խնդրին է նուիրված առաջին համարի խմբագրականը։ Նոյն համարի երկրորդ խմբագրական յօդուածը բնորոշում է այն մանկավարժական ուղղութիւնը, որին հետևելու է ամսագիրը։ Ժամանակակից նոր դպրոցը պէտք է առաջնորդվի նաև նորագոյն մանկավարժական հիմունքներով, որովհետև գիտութիւնների հետ զուգընթաց զգալի կերպով առաջադիմում է նաև մանկավարժութիւնը։ «Հրապարակի վրա է սօցիալական մանկավարժութիւնը և ընդարձակ նուաճումներ է անում էքսպերիմենտալ մանկավարժութիւնը»։

Պ. Յ. Տէր-Միրաքեանը իր «Ուսուցչանոցի դերը» յօդուածում մի անգամ ևս շեշտում է ուսուցչանոցի անհրաժեշտութիւնը հայ դպրոցների համար։ Այս խնդիրը շատ է ծեծվել մամուլի մէջ, սակայն հոգացող չը կայ... Մեր յայտնի մանկավարժ պ. Ս. Մանդինեանը իր «Հին դպրոցի մեղքերից» վերնագրով յօդուածում ցաւ է յայտնում, որ մեր ուսուցիչները կամ դպրոցական վարչութիւններ չեն տալիս հայ դպրոցների մանկավարժական մասի վիճակագրութիւնը պարզելու համար թէ դպրոցական առաջադիմութեան ընթացքը և թէ ընդունված ու գործադրվող մանկավարժական գործելակերպի նպատակայարմար ու պիտանի լինելը։ Մեզանում, ասում է յարգելի յօդուածագիրը, մանկավարժական ասպարէզի վրա ամենևին նկատի չէ առնվում ժամանակի և աշխատանքի խնայողութիւնը։ Տարիներով մեր ուսուցիչները աւանդօրէն պահպանում են և հետևում միևնոյն մանկավարժական միակերպ ընթացքին կամ ուղղութեան, որովհետև հայ ուսուցիչները «աւելի քան պահպանողական են»։

Անցնելով ընդհանուր՝ մանկավարժական գիտական յօդուածներին, որոնք զետեղված են ամսագրի լոյս տեսած համարներում, այսքանը նկատենք, որ նրանք կրում են զուտ տեսական բնոյթ ու շատ հեռու են մեր դպրոցական և ուսուցչական աշխարհից։ Թէպէտև շատ հետաքրքրական են ժամանակակից նշանաւոր մանկավարժների և այլ գիտնականների նորագոյն հետազօտութիւնների և ուսումնասիրութիւնների, ինչպէս օրինակ՝ էքսպերիմենտալ մանկավարժութիւն, պէդօլօգիա, պրոֆ. Շօյմենի փորձերը, սօցիալական մանկավարժութիւն և այլն, սակայն, ինչպէս նկատեցինք, կրելով տեսական բնոյթ, այդ տեսակ յօդուածները մեր ուսուցիչների համար կարող են ունենալ միմիայն ակադեմիական կամ կաբինէտային նշանակութիւն։ Մեր կարծիքով «Նոր Դպրոցը» աւելի մեծ նշանակութիւն և տեղ պիտի տայ գործնական մանկավարժական խնդիրների ուսումնասիրութեան, յարմարեցրած մեր դպրոցական պայմաններին։ Հայ ուսուցչութիւնը, ընդհանրապէս առած, դեռ ոչ պատրաստականութիւն և ոչ էլ հնարաւորութիւն ունի զբաղվելու տեսական այն նորագոյն ուսումնասիրութիւններով, որ անում են պրօֆ. Մօյման, Լայ, Շօյմէն, Նատօրպ, Գուրլիթ և այլն։ Աւելի կարևոր է հայ ուսուցչին գիտենալ՝ թէ վերոյիշեալ տեսական մանկավարժութեան արդիւնքները, եթէ որևէ գործնական նշանակութիւն ունեն և կամ արդէն գործադրվում են՝ ինչ ձևով կամ որպիսի միջոցներով կամ եղանակներով է կատարվում և ինչ հետևանք է ունենում։ Թող «Նոր Դպրոցը» աւելի շատ գործնական մանկավարժական յօդուածներ և ուսումնասիրութիւններ տայ, որպէսզի հայ ուսուցիչը կարողանայ ամենայն օր և ամեն քայլափոխում իրան հալող ու մաշող հազար ու մի գործնական մանկավարժական խնդիրների և հարցերի վերաբերմամբ պատասխան գտնել «Նոր-Դպրոցի» էջերում... Գործնական մանկավարժութեան վերաբերեալ միակ յօդուածը՝ «Ի՞նչպէս պէտք է հէքիաթներ աւանդել» (№ 2), մեր կարծիքով միանգամայն անպէտք է հէնց իր գործնական կողմով՝ նիւթի և հարց ու պատասխանների անմշակութեամբ... Այս դէպքում ևս ցայտուն կերպով երևան է գալիս այն ընդհանրացած երևոյթը, որ թէպէտև մեր ուսուցիչները ունեն բաւականաչափ պաշար մանկավարժութեան տեսականից, սակայն երբ պէտք է լինում անցնել գործնականին՝ միշտ կաղում են...

Ցանկալով կատարեալ աջողութիւն Ուսուցչական Միութեան այս վերին աստիճանի օգտաւէտ և համակրելի ամսագրի հրատարակութեան, առաջարկում ենք հայ ուսուցիչներին ամեն կերպ աջակցել «Նոր Դպրոցին»։ Հայ ուսուցչութիւնը հնարաւորութիւն ունի այժմ «Նոր Դպրոցի» միջոցով հրապարակի վրա դնել մի շարք կարևոր մանկավարժական խնդիրներ յատկապէս վերցրած հայ դպրոցական գործնական մանկավարժական աշխարհից։ Թող ամեն մի ուսուցիչ առանց քաշվելու և տատանվելու՝ համարձակ և անկեղծօրէն «Նոր Դպրոցում» երևան հանէ հայ դպրոցի և ուսուցչութեան ցաւերը, որոնց գործնական լուծումից է կախված մեր դպրոցների զարգացման չափն ու աստիճանը։

Ա. Նազարբէգեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 22 սեպտեմբերի *)

Մի խումբ ինտելիգենտ անձնաւորութիւններ «Մշակի» № 201-ում պաշտպան են դուրս եկել տ. Աննա Մանուկեանին։

Մի կողմ թողնելով նամակի ակնարկները իմ դէմ, դիմում եմ յիշեալ նամակի հեղինակներին մի առ մի ապացուցել, թէ ես ինչ «սիստեմատիկ զաւաղրանք» եմ «սարքած» տ. Ա. Մանուկեանի դէմ և ծրտեղ եմ զրպարտել նրան «իմ հիւանդոտ ուղեղի նենգ, օձային միտումները իրագործելու նպատակով»։

Իմ նամակը «Մշակի» № 194 հրապարակի վրա է դրված, չը կարծեմ ընթերցող հասարակութիւնը նրա մէջ գտնէ որևէ վիրաւորանք տիկնոջ հասցէին։ Ես կամենում էի միայն հասարակութեանը զգուշացնել, որ տ. Ա. Մանուկեանը խեղճ ձևանալով, կամենում էր շահագործել նրա հաւատը։

Ես պատրաստ եմ կէտ առ կէտ հաստատել նամակիս մէջ բոլոր գրածները, իսկ դուք, ինտելիգենտ պարոններ, տիկիններ և օրիորդներ, եթէ վախկոտ և խլուրդներ չէք, դուրս եկէք հրապարակ և ձեր զրպարտութիւններն ապացուցէք օրինական ճանապարհով. իմացած լինէք, որ ես հեշտ կերպով ձեր օձիքը բաց չեմ թողնի։ Ես պատրաստ եմ իմ գրածները, կրկնում եմ, մի առ մի ապացուցել անհերքելի փաստերով և փախուստ տալու չեմ։ Եւ ահա, որպէսզի ցոյց տուած լինեմ ձեր պաշտպանած «հասարակութեան համակրանքի արժանի ուսուցչուհի» տ. Ա. Մանուկեանի ինչ և ով լինելը՝ մօտիկ ապագայում այդ կը պարզվի լրագիրներում։ Իսկ ձեզ էլ ուրիշ միջոց չը ճանաչելով, ստիպված եմ դատի ենթարկել օրինական ճանապարհով զրպարտութեան և ափեղցփեղ ակնարկների համար։ Եթէ «ինտելիգենտ և արժանահաւատ» անձեր էք, խնդրեմ ձեր հասցէները յայտնէք ինձ։ Հակառակ դէպքում պարտաւորված կը լինեմ դիմել ուր հարկն է այդ մասին։

Տ. Սայաթ-Նովա

Տ. Վարժ. Աննա Սեմեօնովնա Մանուկեան!

Թիֆլիս, 27 սեպտեմբերի

Պատասխան «Վարժուհի տ. Ա. Մանուկեանի» «Մշակի» № 212 թղթակցութեան։

Նախ՝ դուք ինքներդ խոստովանում էք, որ երկու տուն է միացած ձեզ պալատական, որտեղ դուք ձեր հինգ զաւակներով ապրում էք, իսկ ծրքան եկամուտ կամ պարտք ունի նա՝ այդ թող ստուգէ հետաքրքրվողը։ 2) Ստորագրութիւններով փող եմ ժողովել ոչ 40 ր., այլ 60 ր., որ և տարել տէր-Յովհաննէս Ամիրխանեանի հետ միասին և յանձնել Մանթաշեանի անունով հիմնված առևտրական ուսումնարանի գանձարկղին և անդորրագիրը ստացել եմ։ Իսկ դուք, տ. Ա. Մանուկեան, ասում էք, որ 40 ր. եմ ժողովել, որոնցից 20 ր. միայն ձեզ եմ յանձնել, այդ 20 ր. ձեր որդի Հմայեակի ուսման վարձին չէ վերաբերում։ (Ահա մի անհերքելի զրպարտութիւն, որի համար ես ստիպված եմ ձեզ դատի ենթարկել շրջանային դատարանում)։ 3) Սուտ է նոյնպէս ձեր ասածը, որ բոլոր ձեր բարեկամներից և ազգականներից եմ ժողովել վերոյիշեալ 60 ր. (ձեր ասելով 40 ր.) ստորագրութիւններով. մեծ բարեկամութիւն և ազգականութիւն էք ունեցել!? (ձեր բարեկամներից ստորագրել են միայն երկուսը)։ Յետոյ ձեր ներկայութեամբ պ. Տիգրանեանին խնդրել եմ ընդունել ձեր որդի Հմայեակին ձրի Մանթաշեանի կամ ուրիշի հաշւով. խնդիրս ազնիւ պարոնը ընդունել և Հմայեակը մինչև ուսման աւարտելը ձրի է սովորել։ Բոլոր խնդիրները թէ ձեզ համար և թէ ձեր զաւակների համար նոյնպէս ես եմ գրել և արտագրել ուսման վարձը զիջելու համար և միշտ լաւ հետևանք է ունեցել։ 4) Ես ձեր հօր տանը 10 ամիս եմ կացել (և ոչ երեք տարի, ինչպէս դուք ասում էք)։ Ինձ յարգում և պատւում էին ձեր եղբայրներն իբրև ձեր մօտիկ բարեկամի և բարերարի (և ոչ իբրև մեծ եղբօր կամ հօր)։ 5) Ասում էք, որ ձեր որդկերանց պատրաստելու համար վճարել էք 10 ր. ամսական։ (Իրաւապէս մի կօպէկ ստացած չեմ ձեզանից)։ 6) Ինչ վերաբերում է այն ակնարկին, որ ձեր այժմեան կարծիքով, իբր թէ ես, «գիտաւորութիւն եմ ունեցել ձեր աշխատանքով իմ գոյութիւնը ապահովելու», ուրեմն դուք ձեր ասելովը հարուստ էք։ Այդ հիման վրա բարեհաճեցէք վճարել ինձ ձեզ վարժուհութեան պատրաստելու վարձը։ Ես ձեզ յաւիտենական հացի կտոր եմ տուել, վարժուհի դարձնելով, իսկ դուք չը կարողացաք օգտվել հանգամանքից։ (1906 թ. նշանակվելով ձեր կենաց մէջ առաջին անգամ Ցղնա գիւղի ուսումնարանի վարժուհի, նկատողութիւն էք ստացել հոգաբարձուներից ձեր վարքի մասին։ (Տես Մ. Ստեփանեանի յօդուած «Զօկլէնները» ստորագրութեամբ «Խարխա» լրագրի 1907 թ. № 33)։ Եւ այդ պատճառով չը հրաժարվեցիք միւս տարի ևս։ 7) Դուք ասում էք, որ ես վերջին տարիները զանազան դիրքեր եմ բռնած», որը յայտնի է երբ թէ նոյն իսկ «Մշակի» խմբագրութեան անդամներին անգամ։ (Դուք ինքներդ ասում էք։ Ձեր ուղղած ինձ Ցղնա գիւղից անցեալ 1906/7 թ. նամակները միայն հաստատում են ձեր մօտիկ և բարեկամական յարաբերութիւններն ինձ հետ)։ 8) Ոչ միայն չունեմ ոչինչ նրա դէմ, որ դուք, տ. Աննա Մանուկեան, հրաւիրում էք հասարակութեանը հաշտարար դատաւորի մօտ երկրորդ մասում, նոյն իսկ ես ինքս խոնարհաբար խնդրում եմ ցանկացողներին դիմել վերոյիշեալ դատարանը և կարդալ իմ յայտարարութիւնը երկու թերթի վրա և այն ժամանակ ճշմարտութիւնը երևան կը գայ։

Տ. Սայաթ-Նովա

*) Այս նամակը տպագրվում է համաձայն ցենզուրական կօմիտէտի որոշման։ Խմբ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Կահիրէ, 12 հոկտ.

Մօտիկ Արևելքի մօզական երկրին մէջ օսմանցիութիւնը չհաստատած, օսմանեան կառավարութիւնը ներքին հրատապ խնդիրներէն զատ և արտաքին անակնկալ խիստ և փոթորկալի կացութեան մը հանդէպ կը գնէ ինքզինք, ճիշտ ինչպէս մենք նախատեսած էինք մեր նախկին թղթակցութեանց մէջ, դժբաղդաբար ծանօթ ըլլալով Թիւրք վարիչ տարրերուն հոգեբանութեան հետ։

Այսօր իմ փափաքս էր աւելի ծանրանալ Թիւրքիայի մէջ իրիտասարդ-Թիւրք երկու կարևոր հաստատութեններուն իրարու ընդհարման և աստ հետևանքներուն վրայ,

բան մը որ մեզ չի կարող անտարբեր թողուլ։

[illegible]

Առերևոյթապէս բարեփոխութեանց օգնելու կոչուած այս յօղուածը սակայն անոնց կամ կառավարութեան ձեռքին մէջ ինչ յետաղէմ որոշմանց և ճնշողական քաղաքականութեան մը զէնքեր հայթայթելու և խուսափումներու ազատ դուռ ձգելու հանգամանքին վրայ հարկ է ծանրանալ։ Ինչու այժմէն իսկ որոշ, մեկին և լայն չըլլալ։

Կը յուսանք որ մեր ազգային իշխանութիւնք և մեր երկրաբնակ գործօն ոյժերը առնք պիտի հասկնան, և պազուլըտուքներուն, ոգեւորութեանց և թոյչքներուն յաջորդող ներկայ ծանրակշիռ և վճռական րոպէներուն մէջ իրենց իսկական կացութիւնը և դիրքը ճշդելու նախանձախնդիր պիտի ըլլան։ Թիւրքիաբնակ ազգերէն յոյները, արաբները, մակեդոնացիք և նոյն իսկ ալբանացիք իրենց յատուկ պայմանները կը դնեն արդէն։ Մենք հայերս բնականաբար շատ աւելի արդարացի պատճառներով՝ որոնց վրայ անդրադառնալը աւելորդ կը համարինք՝ իրաւունք ունինք և պարտականութիւն մըն է այժմէն իսկ օսմանեան ազատական կառավարութենէն միևնոյն որոշ ապահովութիւնները պահանջել և անոնց իրականացման ձգտիլ...։

Բայց մինչ այն և միւսը, մինչև օսմանեան նորընտիր երեսփոխանական ժողովին ընտրութիւնը, որ միայն սահմանադրական իշխանութեան մը առաջին և իրական սկզբնաւորութիւնը պիտի ըլլայ, Թիւրքիան մութ և կնճռոտ շրջանի մը մէջ կը մտնէ նորէն. միշտ նոյն անհեռատես և անմիտ քաղաքականութեան բերմամբ, որ դժբաղդաբար կերևի թէ Թիւրք աշխարհավարութիւնը բնորոշող հիւանդութիւնը եղած կը մնայ դեռ։

Գէշովի խնդրոյն կակնարկենք։ Թիւրք դիւանագիտութիւնը և յաւակնոտութիւնը այդ ունայն գործովը երևան բերաւ իր բոլոր քաղաքական իմաստութիւնը և դուռ բացաւ մէկ-մէկու ետեւէ՝ կարծես խօսք մէկ ըրած՝ այնպիսի խնդիրներու, որոնց սկիզբը կը տեսնուի թէև, բայց ուր հասնիլը և ինչպէս վերջանալը դժբաղդաբար այնքան ծանրակշիռ՝ որ այժմէն իսկ հնար չէ կշռել։

Թիւրք իշխանութիւնք փոխանակ իրենց նոր դիրքը ամրապնդելու համար՝ ներքին և արտաքին դժուարութիւնքը հարթելու ջանալու հաշտարար և վիճող քաղաքականութեամբ մը, դեռ երկու ամիս չանցած այնպիսի պահանջներ մէջ դրին, որ բնականաբար ոչ մէկ օտար պետութիւն կլլել պիտի ուզէր. Թողունք մարսել։

Նոր Թիւրքիան պէտք չէ՞ր ցարդ հասկցած ըլլար, որ մի անգամ այս կամ այն կերպով, իր յոռի վարչութեան հետեւանօք իրմէն առնուած մասերը, որքան ալ անոնք ձեւական և անուանական կապ մը պահեն իրեն հետ՝ իրմէն վերջնապէս անջատուած երկիրներ են այլևս։

Արդարև եթէ օսմանեան արդի քաղաքականութիւնը վարող ոյժերը գոնէ այսքան բան դատելու կարողութիւն և բարեացակամութիւն ցոյց տային, ինչ որ շատ բան չէր կարծեմ, այսօր բուլգարական, Բօսնիա-Հերցեգօվինայի, Կրետէի անկախութեանց հռչակումը, վաղը Ռուսիոյ Բոսֆորի խնդիրը, միւս օրն ալ բարեկամ Անգլիոյ բարեկամօրէն Եգիպտոսի պատրուակը, եայլն եայլն «Թող զկանայս և զմանկտիս» բաները թերևս գէթ առայժմ տեղի չունենային և Թիւրքիան իր վերածնութեան մառախլապատ լուսաղէմին եւրոպական անախորժ միջամտութեանց և Բեռլինի դաշնագրութիւնը իրենց նոր պահանջուց յարմարցնելու մտօք նոր դեսպանախորհուրդի մը գումարումին նուաստացման և հետեւանքներուն հանդէպ պիտի չգտնուէր...

Հակառակ այս ու այն պետութեանց օգտին համակրանքներուն և Թիւրքիոյ նոր կացութեան վերաբերմամբ իրենց հաւաստումներուն, պէտք է ըմբռնենք սակայն որ անոնք հաշտ աչքով չէ որ կը տեսնեն համիտլամութեան վտանգաւոր դատին ծառայելու հակող նորակազմ Թիւրքիոյ մը զօրացումը և անոնք իրենց շահերէն մաղչափ մը իսկ պիտի չզոհեն օսմանեան վերածնութեան ի նպաստ, ինչպէս ուրիշ առթիւ ևս՝ դեռ ներկայ դէպքերը չսկսած շեշտած էինք։

Ուրեմն Թիւրքիոյ կը մնայ միմիայն ծայրայեղ զգուշաւորութիւն մը և լայնամիտ ու լուսամիտ քաղաքականութիւն մը. ինչպէ՞ս պիտի ըլլէ Թիւրք կառավարութիւնը՝ իրեն խելքովը և ձեռներովը իսկ ստեղծած և առիթ հայթայթած այս կացութենէն։ Դեռ չենք գիտեր։ Եւ աւելի ճիշդ՝ կը կասկածինք, որ միշտ նոյն սխալ և ձախող դրութեամբ խնդիրը աւելի կնճռոտէ, ինչ որ մինչև իսկ կրնայ իրեն համար անդարմանելի հետեւանքներու յանգիլ *)։

Թիւրքիոյ վերջնական անկումը մեզ—հայկական շահերու տեսակէտով—բաղձալի չենք համարիր։ Օսմանեան հովանաւորութեան տակ վարչապէս ինքնավար Հայաստան մը՝ ներկայ հանգամանքներու մէջ լաւագոյն մտատիպարը պիտի ըլլար, ուստի այս բոլորի մէջ մենք անտարբեր և անգործ մնալու չենք անակնկալներու հանդէպ։

Ուրիշները կը գործեն, երբ մենք կը ճառենք։ Գործնական ըլլալու ենք։

Սրտի դրդումէն աւելի, քիչ մըն ալ մտքին անսալը գէշ պիտի չըլլար։

Մին

*) Հաւանականօրէն բնիկ և երկրացի հայ անդամոց ողջամիտ և բարեբար ազդեցութեան և ներշնչման տակ պատրաստուած ըլլալու է ատիկա։

*) Այս առթիւ ծիծաղելի թէ չարամիտ չէ՞ք գտներ Բեռլինի դաշնագրին եւրոպացիներէն բռնաբարուելուն դէմ Թիւրքիոյ բողոքը և զայրոյթը։ Ինչ, այժմ միայն, երբ ուրիշները իրենց հաշիւները մաքրելու ելած են, այդ վեհաժողովին յօդուածով յարգումը միտք կը բերեն և կը պահանջեն։ Մոռցա՞ն անոնք թէ ինչպէս նախորդ ռէժիմին ներկայացուցիչները այդ դաշնագրի ամենայստակին՝ յարենք նաև ամենաչնչին՝ մէկ յօդուածին գործադրութիւնը պահանջելուն համար, 300,000 անմեղ հայերու արիւնը թափեցին։

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

◆ Կ. Պօլսում, ազգ. պատրիարքարանին կից վերջերս կազմվել էր գաղթականական մի յանձնախումբ, որի նախագահն է Թումիկ էֆ. Սուրէնեան։ Այդ յանձնախումբը վերջերս դիմել էր Բ. Դրանը և նպաստ խնդրել գաղթականների օգտին։ Այդ դիմումին իբր պատասխան՝ օսմ. կառավարութիւնը հայ գաղթականներին յատկացրել է 2000 օսմ. ոսկի, միայն այն պայմանով, որ այդ գումարը յատկացվի գաղթականներին իրանց ծննդավայրը ճանապարհելու գործին։

◆ Բ. Դուռը հոկտ. ամսի սկզբին Թիւրքիայի բոլոր կողմերը հրաման էր ուղարկել, որպէսզի մինչև այդ ամսի վերջը Կ. Պօլիս հաւաքվեն օսմանեան պարլամենտի ընտրված անդամները։

◆ Դերսիմի ազգաբնակչութիւնը տեղական Եղիշէ քահանայի և եօթ թիւրք վաճառականների ստորագրութեամբ մի հեռագիր է խփել Կ. Պօլսի թիւրք թերթերին, որից երևում է, որ Բ. Դրան կողմից յիշեալ վայրն ուղարկված Ալի փաշան և գեն. խորհրդի անդամ Մուսթաֆա-բէյը, փոխանակ երկիրը խաղաղելու, ընդհակառակը, մահվան դատապարտված աւազակ Թիմար-օղլի Հիւսէյինին ազատ են արձակել բանտից։ Ազգաբնակութիւնն իր այդ հեռագրով դիմում է կենտրոնական կառավարութեանը և խնդրում է, որ արդարութիւն անյապաղ ի գործ դրվի։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺԻՇԿ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Վորոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժական և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ԶԻԿՕԼԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և [illegible]։
Հ. Ի. ԲԱՐԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Կ. Փ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին հիւ. և ծաղկահատ.։
Ա. Գ. [illegible]—1—1½ ժ. ներքին հիւ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Մ. ՏՈՒՐԲՕՎԻՉ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Փ. Ց. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—12—12½ ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Օ. Վ. ԳԻՑԵՎՕԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6—6½ ժ. ..., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ձ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Վճար 50 կ.։ Զբաւորները ձրի։ Համախորհուրդ (կոնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

5000 ՄԱՐԴ
մեռնում է իւրաքանչիւր տարի
էկզեմայից, որը առաջանում է վարսավիրների մօտ սափրվելու ժամանակ։ Դրա համար և խնայեցէք ձեր առողջութիւնը և սափրվեցէք ինքներդ։
2 ՌՈՒԲ. 50 ԿՈՊ.
ուղարկում ենք սափրվելու համար պարագաներ, ... մէջ. 1) Ածելի՝ ամենա..., իսկական «Զօլինգէն», ... երաշխաւորութեամբ. 2) Փոկ... համար. 3) Կաշի՝ սրելու ... 4) Նիկկելեայ վրձին. 5) Նիկկել... 6) Մի արկղիկ սապնափոշի. 7) ... շպար. 8) Ցկված հայելի ... պարագաները անվտանգ ածելիի ... ուղերըև մ[illegible] խուզելու ...յ—2 ր. 50 կ. և 3 ր. 50 կ.։ ...խրքը 40 կոպ. (Սիբիր՝ 75 կ.) ...կումը վերադիր վճարով և ...վճարի։ Հասցէ՝ А. Эйзенблять, Варшава, Кармелицкая № 3—23.
(5, 7, 12, 19, 25) 54147 5—2

«Մշակի» յայտարարութիւններից օգտվողներին առաջարկվում է պատուէրներ տուած ժամանակ յիշատակել լրագրի անունը և համարը։

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ և 62 առարկաներ

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ՉԷ, այլ ԲԵՐԵԼ ՏՈՒԷՔ!
Ժամացոյցների Մոսկվայի Կենտրոնական Պահեստը
Ուղարկում է } 1 ժամացոյց և նրա հետ 62 առարկայ միայն 6 ր. 50 կ.

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ բաց՝ տղամարդկանց կամ կանանց՝ անգլիական պողպատից։ Ռեմօնտուար։ Մեխանիզմը ամուր աշխատութիւն է և հաւաքված արտասահմանեան վարպետների ձեռքով։ Ժամացոյցի ճշտութիւնը ստուգված է, որի մասին երաշխաւորութիւն է տրվում։ 1) Մօդային շղթայ տղամարդի կամ կանանց պարանոցի համար. 2) Շքեղ արտասահմանեան բրելօկ. 3) Գրպանի ամերիկական ծալվող մկրատ. 4) Ճանապարհորդական գրպանի թանաքաման. 5—6) Ծալվող գործիք մատիտով և գրչով. 7—31) 25 թերթ շքեղ պօստի թուղթ. 32—56) 25 նոյնպիսի ծրար. 57) Քսակ սադի կաշուից, բաժանմունքներով, զանազան դրամների համար, և 58—62) Գարնիտուր բաղկացած 3 կրծքի և 2 թեքի կոճակներից շքեղ ձևի, որոնց համար մենք բազմաթիւ շնորհակալութիւններ ստացանք։ Գարնիտուրը առանձին վաճառքով արժէ 2 ր. 50 կ.։

Ուրեմն, դուք 6 ր. 50 կոպէկով ստանում էք 63 շատ հարկաւոր առարկաներ։ Բոլոր այդ իրերը փակ ժամացոյցի հետ 7 ր. 50 կ., իսկ արծաթէ խուլ ժամացոյցի հետ ուղարկվում են 13 ր. 50 կոպէկով։

Արկղի մէջ դարսիր՝ ձրիաբար։ Կատարումը ճշտութեամբ։ Ուղարկվում է վերադիր վճարով։

Առաքման համար պէտք է աւելացնել Եւրոպ. Ռուսաստ.—50 կ., իսկ Ասիակ.—75 կ.։

Լիակատար երաշխաւորութիւն ապրանքի լաւ որակութեան համար։

Պատուէրներն ուղղել՝ Московскому Центральному Складу Часовъ
Москва, д. Виноградова, № 126.

Յ. Գ. Կանխավճար ուղարկողներին, դրամով կամ մարկաներով, ուղարկվում է ձրի իբրև պրեմիա 10 բաց նամակներ, շքեղ կերպով պատրաստված բեղային ներկերով։

Խնդրում ենք չը խառնել Վարշավայի ֆիրմաների հետ։

(ու.) 20—16

ՓՈՂ 100—200 րուբլի ՓՈՂ
ամսական կարող է ունենալ իւրաքանչիւրը։ Պաշտօնը, զբաղմունքը, նոյնպէս որևէ տեղ բնակչութիւն ունենալը արգելք չեն լինում։ Ոչ մի դրամագլուխ ունենալ հարկաւոր չէ։ Մանրամասնութիւնները հաղորդվում են անյապաղ և առանց վարձատրութեան։
Հասցէագրել՝ г. Москва, Почтовый ящикъ 754.

(ու.) 20—16

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ, առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւններ։
Հիւանդների ընդունելութիւնը { 12—1 առաւօտեան, 5—6 երեկոյեան
Միքայէլեան փող., № 36, տ. Ճավճավաձէի։
100—48

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մ. ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ
Ներքին հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւն ամեն օր { 11—12 ժ. առաւ., 5—6 ժ. երեկ.
Վելիամինովսկայա փող., № 10.
(ա. օ.) 100—9

1865 թ. 1870 թ. 1882 թ. 1896 թ.

ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐ

1860.
Т.Р.А.Р.М.
С.ПЕТЕРБУРГЪ.

Խնկանիշները միայն այս դրոշմով

ՌՈՒՍ-ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՌԵԶԻՆ ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԿ. Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ

ԼՐԻՒ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

լաւ յատկութեան համար

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՔԸ
կատարում է
«ԼԵՕՊՈԼԴ ՆԷՅՇԵԼԵՐ»
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ, ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ, ՌԻԳԱՅՈՒՄ, ԿԻԵՎՈՒՄ, ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ, ԽԱՐԿՈՎՈՒՄ, ՕԴԵՍՍԱՅՈՒՄ, ՌՈՍՏՈՎՈՒՄ Գ/Դ, ԿԱԶԱՆՈՒՄ, ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶՈՒՄ, ԵԿԱՏԵՐԻՆԲՈՒՐԳՈՒՄ, ԻՐԿՈՒՑԿՈՒՄ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, ՏԱՇԿԵՆԴՈՒՄ, ՍԱՄԱՐԱՅՈՒՄ

Նիժեգորոդեան և Իրբիտեան տօնավաճառներում

(ե. ու.) 50—27